

En brokigt blandad bikett

Till Lennart Lundborg 90 år

En brokigt blandad bukett

Utskrift ges ut av Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland
Detta är nr 18 i en löpande serie

Postadress: Kulturmiljö Halland, Tollsgatan 7, 302 32 Halmstad
Telefon: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se
Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

Form och Layout: Anders Andersson
©2021 Kulturmiljö Halland och författarna
Tryck: Bulls Graphics, Halmstad 2021

ISBN 91-85720-67-4

UTSKRIFT 18

En brokigt blandad bukett

Till Lennart Lundborg 90 år

Red. Per Wranning

Tabula Gratulatoria

ANNELI ADAMSSON, VARBERG | BJÖRN AHNLUND, SLÖINGE | ANDERS ANDERSSON,
KÄLLSJÖ | CHRISTINA ANDERSSON-WIKING, VARBERG | OLOV ANDREASSON, STENINGE
ÅSA AXBERG, TRÄSLÖVSLÄGE | HANS BERGFEST, FALKENBERG
EVA BERNTSSON MELIN, VARBERG | LENA BJUGGNER, LAHOLM | MONICA BÜLOW BJÖRK,
TYLÖSAND | MARIA BONDE, GLOMMEN | DANIEL BORGMAN, HALMSTAD
LENNART CARLIE, HÄSSLEHOLM | JONAS CARLSSON, HALMSTAD | PÅR CONNELID,
VARBERG | JOHAN DAHNBERG, FALKENBERG | LISBETH ELIASSON, FLENINGE
PETRA ERIKSSON, FALKENBERG | MARIANNE FOGHAMMAR, LIDINGÖ | MATS FOLKESSON,
HEBERG | TINA FORS, UPPSALA | JOAKIM GOLDHAHN, ADELAIDE | ANN-SOFIE GRÄSLUND,
UPPSALA | BO GRÄSLUND, UPPSALA | CHRISTER GUSTAFSSON, HÖGANÄS
STEFAN GUSTAFSSON, HALMSTAD | PATRIK HALLBERG, GULLBRANDSTORP
CURRY HEIMANN, GÖTEBORG | HANS HELANDER, HALMSTAD | KERSTIN HULTIN,
HALMSTAD | ANDERS HÅKANSSON, GLOMMEN | LEIF HÄGGSTRÖM, FOTSKÄL
MAGNUS JENSNER, LIMHAMN | ANDREAS JOHANSSON, OKOME | OLA KADEFORS,
HALMSTAD | STEFAN KEJLBERG, HALMSTAD | BRITT-MARIE LENNARTSSON, VARBERG
EVELINA LINDBLOM, HALMSTAD | INGA LINDÉN, GETINGE | LARS LUNDQVIST, VISBY
SVEN LUNDSTRÖM, TRELLEBORG | MARIANNE LÖNN, JÖRLANDA
BETTY-ANN MUNKENBERG, LINDOME | MATS NILSSON, STENINGE | JENNY NORD,
HÖGANÄS | LENNART NORDQVIST, LAXVIK | LINN NORDVALL, GÖTEBORG | CARL PERSSON,
HALMSTAD | BJÖRN PETERSEN, HALMSTAD | JOHANNA PETERSSON, HALMSTAD
WIVI-ANN REIT, GÖTEBORG | CAMILLA ROSBERG, FALKENBERG | CHRISTINA ROSÉN,
MORJHULT | ERIK ROSENGREN, LAHOLM | LOTTA SANDBERG, HALMSTAD
CHARLOTTE SKEPPSTEDT, ÄNGELHOLM | LENA SOMMESTAD, UPPSALA | JÖRGEN STREIFFERT,
KUNGSBACKA | BO STRÖMBERG, HALMSTAD | JAN SVENSSON, FALKENBERG | FIA TEGNHED,
STENINGE | STINA TEGNHED, STENINGE | CLAS TOLLIN, STOCKHOLM
CHRISTINA TORELD, FJÄLLBACKA | GUSTAF TROTZIG, STOCKHOLM | BENGT WESTERGAARD,
MÖLNDAL | PABLO WIKING-FARIA, VARBERG | PER WRANNING, FALKENBERG
ANNA VUJIN, HALMSTAD | GISELA ÄNGEBY, FJÄRÅS

Innehåll

Tabula Gratulatoria 4

PER WRANNING:

Förord 7

LARS LUNDQVIST:

Lennart Harald Valdemar Lundborg från Linköping 9

PÅR CONNELID:

Längs Tjolöholms stigar 13

LEIF HÄGGSTRÖM:

Säljägare i Gröninge 34

BO GRÄSLUND:

Gullnar tǫflur i Vǫluspá och folkvandringstidens guldbrakteater 45

CLAS TOLLIN:

Lantmätaren Johan Söderling och den geometriska jordeboken M2 50

ERIK ROSENGREN OCH LENA BJUGGNER:

Det gyllene spännet från Munkagård i Ysby socken – insulärt, profant och skandinaviskt 66

MATS FOLKESSON:

Bemannade fyrplatser i Hallands län 70

GISELA ÄNGEBY:

I synliga skepp begravdes bronsålderns rituella specialister 90

BO STRÖMBERG:

Arkeologi – ”en framåtsyftande forskningsprocess för kunskapsuppbyggnad” 105

MONICA BJÖRCK BÜLOW:

Bildminnen 116

SVEN LUNDSTRÖM:

Från Hanhals till Hasslöv på bildningsresa 118

JOAKIM GOLDHAHN:

Bohuslänska vingslag – en essä om Carl Georg Brunius, hållristaren
från Tanum 122

CHRISTER GUSTAFSSON:

Hallandsmodellen 138

PER WRANNING:

Kung Ise och T. J. Arne – ett snart hundraårigt frågetecken rätas ut 152

CARL PERSSON:

Gettersö i Bolmen – en gropkeramisk boplats i Lagans vattensystem 166

ÅSA AXBERG:

Oscar Ohlson – en Hallandsmålare 179

JOHAN DAHNBERG:

Lennart Lundborg – den vandrande folkbildaren 182

STINA TEGNHED OCH ÅDEL VESTBÖ-FRANZÉN:

I gravhögarnas landskap 184

Författarpresentation 218

SVEN LUNDSTRÖM

Från Hanhals till Hasslöv på bildningsresa

Som nybliven chef för HallandsMuseum/LänsmuseetHalmstad/Hallands Konstmuseum anno 2000 blev jag varse diverse sidouppdrag som följde med tjänsten. Sekreterarskapet i Hallands Museiförening med landshövdingen som ordförande var ett av dem. Karin Starrin lotsade mig med van hand in i detta värv.

Med sekreterarskapet följde också ansvar för föreningens aktiviteter som dock inte var alltför betungande. Museets verksamhet drevs ju inte av föreningen efter att Stiftelsen Hallands länmuseer tagit över verksamheten 1979, knappt 100 år efter föreningens bildande.

Dock fanns ett traditionsrikt evenemang som fortfarande skulle klaras av varje år. Uppdraget var en bussresa till kulturhistoriskt intressanta mål, gärna inom länet, under en dag och till lågt pris. Traditionsenligt skulle det också innebära förmiddagskaffe som var och en medförde själv att intas i det fria, på lämplig kyrkogårdsmur eller i någon kyrkbänk om vädret så krävde. Lunch på ett bra näringsställe ingick också i förutsättningarna.

En som under lång tid varit inblandad i dessa resors tillkomst var Lennart Lundborg. Han hade ju själv som amanuens, antikvarie och landsantikvarie och museichef och sekreterare i föreningen en monumental erfarenhet och vana. Lennarts engagemang för museet och museiföreningen har varit obrutet under hela hans livsgärning. Man skall då komma i håg att Lennart avslutade sin tjänst på museet i Halmstad redan 1976–77 för att bli Hallands första länsantikvarie.

Att Lennart ville fortsätta vara delaktig i förberedelser och genomförande av kommande resor var en välsignelse för en som kom inflyttande till Halland. Mellan 2000–2014 genomför vi landskapet tillsammans på vårarna, för att leta upp nya resmål som satte ljuset på det liv som forna tiders hallänningar levte. Vi blandade fornlämningar, kyrkor, märkvärdiga byggnader, uråldriga landskapstyper med människoöden ur historien. Allt besiktigades inför höstens resa.

För egen del mötte jag Lennart för första gången under en rundresa till olika arkeologiska sevärdheter. Det var på våren 1973 som tvåbetygskursen i arkeologi vid Lunds universitet gjorde ett stopp vid Lugnarohögen i Hasslövs socken. Där mötte Lennart upp från Hallands Museum som vår ciceron.

Lennarts breda kunskaper i Hallands kulturhistoria med speciell inriktning på arkeologi och då kanske främst bronsåldern kom väl till användning just vid Lugnarohögen. Det är ju en av Sveriges mest betydande bronsåldershögar vars innanmäte gjordes tillgängligt för publiken efter utgrävningen på 1920-talet.

Vi studenter hade förstått av våra lärare att Lennart redan på den tiden var, kanske inte en legend, men ändå en högt respekterad kollega i arkeologikretsar. Det som jag kommer ihåg från besöket i Lugnaro var dock inte all specialkunskap som förmedlades utan ett personligt minne som Lennart hade från sin tid som arkeologistudent.

Lennart skulle tentera muntligt för professor Holger Arbman som själv hade djupa kunskaper om Hallands förhistoria. Arbman skrev bland annat den förhistoriska delen av *Hallands historia*, utgiven av Hallands läns landsting under 1950-talet.

Lennart berättade inför oss studenter att han vid detta tillfälle fick en lapp med ett namn presenterat för sig. På lappen stod LUGNARO. Arbmans fråga var vad Lennart hade att säga om denna fyndlokal.

Och när vi, kanske 20 år senare, stod där invid Lugnarohögen och Lennart berättade hur det kändes när han satt inför professorn och inte hade den blekaste aning om vad LUGNARO var för något, så gick ett nervöst skratt genom gruppen. Upprymdheten blev inte mindre när Lennart beskrev hur han försökte krypa ur den björnsax Arbman satt honom i. Med betoning lagd på första stavelsen hamnade plötsligt fyndplatsen i norra Italien i en miljö som är väl känd för sina bronsålderslokaler. Berättandes om norra Italiens bronsålderskultur, lät Arbman honom hållas en stund, innan han meddelade att fyndplatsen låg i södra Halland. Ridån gick ner men tentamen godkändes.

Att den vilsne studenten, som till sitt försvar kan hävda att han vid detta tillfälle inte hade någon koppling till Halland, senare i livet skulle rehabilitera sig och bli specialist på just Hallands bronsålder och ägna hela sin yrkesgörning och stor del av sin fritid åt Hallands förhistoria och kulturhistoria, det har Halland haft stor glädje av.

Höstresorna drog ibland fler intressenter än vanligt och ofta var det de halländska slotten eller godsena som lockade då. De privata egendomarna är ju av förståeliga skäl sällan öppna för allmänheten. Lennart hade dock en förmåga att dyrka upp portarna. Han hade ju i de flesta fallen varit med som länsantikvarie då slotten skulle renoveras. Kulturmiljölagstiftningen ger länsstyrelserna möjlighet att stötta renoveringen av byggnadsminnen och kulturhistoriskt intressanta miljöer med delar av kostnaderna.

Jag såg alltid dessa öppna slottsportar som en tacksamhetens återbetalning till Lennart. Ett inplanerat slottsbesök en dag innebar att resan blev mer än fullbokad. En gång tog vi det dåliga beslutet att hyra in en extrabuss. Resan var alltså en liten busskonvoj genom landskapet. Vad som inte var inplanerat var att en buss havererade så att hälften av resenärerna blev strandsatta på ett av länets stadstorg i väntan på ny buss. Resterande fick naturligtvis också vänta in ersättningsbussen med stora förseningar som följd. Denna gång skulle vi alltså bese ett av länets slott, där ägarna tålmodigt väntade på det försenade resällskapet.

Lennart och jag led med slottsherreparet då vi inte bara var kraftigt försenade utan också anlände mitt i ett regnoväder som gjorde 80 par fötter både blöta och smutsiga inför vandringen genom slottsgemaken.

Förutom slotten var resorna som bar iväg till udda och sällan av den enskilde besökta resmål, gärna kopplade till halländska personligheter. En sån resa gick till Falkenbergs inland. Vi hade tänkt besöka fotografen Severin Nilssons ateljé i Asige socken. På vårens rekognoseringsstur stannade Lennart och jag för lunch på Sjönevads gästis och berättade för krögarparet vad vi höll på med och fick genast ett entusiastiskt svar att man planerade en speciell Bondessonhelg i september samma år till äminnelse av författaren, folklivsskildraren och läkaren August Bondesson. Till hösten blev det en mycket trevlig måltid med halländsk mat ackompanjerat av Bondessonska visor och skrönor.

Ett minnesvärt tema för en resa blev Linné och hans halländska lärljungar. Vi fick lära oss om Hallands förste provinsialläkare Lars Montin 1756, som 1749 genomförde en studieresa till Lappland och som tillsammans med Pehr Osbeck påbörjade inventeringarna av Hallands flora. Pehr Osbeck var kyrkoherde i Hasslöv socken under 40 år men innan dess for han som Linnélärlunge till Kina. Här var slutmålet Linnés Råshult i Småland.

*Lennart gjorde varje år en dräplig karta över resvägen.
Denna gång gick resan till Öströö gods och Skrapefinas backstuga.
Allt för att skapa kontraster mellan människors olika livsvillkor.*

Annars har resor med mål utanför Halland sällan varit de som dragit flest deltagare. Andra personligheter som vi riktat in oss på var till exempel mannen utan namn, alltså Bockstensmannen, vars viloplats i Bockstens mosse blev ett av besöksmålen. Den rödhåriga mannen i sin glassarkofag på Varbergs fästning har de flesta av oss sett flera gånger, mera sällan besöks själva fyndplatsen. Denna dystra lördag gjorde vi naturligtvis också ett stopp vid Axtorna, slagfältet från det nordiska sjuårskriget på 1560-talet där tusentals knektar strök med och kom att begravas på slagfältet.

Lennart har en särskild favorit bland Hallands udda figurer och det är bådas våra företrädare landsantikvarie Erik Salvén som blev Hallands förste landsantikvarie och museets förste chef år 1928. Fem år senare fick han inviga den nya museibygnaden på Tollsgatan. Salvén har under sin tid som museichef lämnat många tydliga spår efter sig, inte minst genom spektakulära räddningsoperationer av rivningshotade kulturhistoriska byggnader. I Halmstad hittar vi Brooktorpsgården och i Tylösand St. Olofs kapell. Resorna har fört oss till alla dessa Salvénska projekt från Hanhals till Hasslöv.

Alla dessa figurer, hus och miljöer kan förefalla ointressanta för den oinvidige, men med ett levande uppslagsverk som Lennart i bussen eller invid kyrkmuren, på gravhögen eller var vi nu stannat så går det att blåsa liv i den sorgligaste stenhög. Resorna blev till bildningsresor inte bara för deltagande medlemmar i Hallands Museiförening utan också för en nyinflyttad efterträdare till Lennart Lundborg.

För att förstå spännvidden i Lennarts yrkesmässiga och ideella engagemang för kulturhistoria och folkbildning i Halland under mer än 60 år kopplar jag tillbaka till en resa vi gjorde för ca 10 år sedan. Vi satt och småspråkade i bussen på väg till dagens första stopp. Då säger Lennart plötsligt som den naturligaste saken i världen: *"I dag är det på dagen 50 år sedan jag började min tjänst på Hallands museum"*. Och idag 10 år senare – still going strong!

Tack för mycket trevligt samarbete!

Författarpresentation

Åsa Axberg är museilektor vid Hallands kulturhistoriska museum.

Lena Bjugger, arkeolog, tidigare anställd vid Kulturmiljö Halland.

Monica Bülow Björk, tidigare anställd på arkeologiska avdelningen på Kulturmiljö Halland. Korrekturläste, formgav och arkiverade arkeologiska rapporter.

Pär Connelid är historisk-geograf och agrarhistoriker. Arbetar med odlingslandskapets historia från bronsålder och framåt. Verksam med egna företaget KULA AB. KULA@kulturgeografi.se

Fil.mag Johan Dahnberg är intendent vid Hallands Konstmuseum.

Johan.dahnberg@hallandskonstmuseum.se

Mats Folkesson, länsantikvarie i Halland 1996–2011. mats.kulturmiljomediam@gmail.com

Professor Joakim Goldhahn innehar Rock Art Australia Ian Potter Kimberley Chair vid Centre for Rock Art Research + Management vid University of Western Australia, Perth. e: joakim.goldhahn@uwa.edu.au

Bo Gräslund är professor emeritus i arkeologi vid Uppsala universitet.

bo.graslund@arkeologi.uu.se

Fil Dr Christer Gustafsson är professor i Kulturvård vid Uppsala universitet

christer.gustafsson@konstvet.uu.se

Stefan Gustafsson, illustratör. Verksam i egna firman Utblick Media i Halland AB.

utblickmedia@gmail.com

Fil Dr Leif Häggström är arkeolog och arbetar vid samlingsenheten, Hallands Kulturhistoriska Museum,

Leif.haggstrom@kulturmiljohalland.se

Sven Lundström, museichef vid Länsmuseet Halmstad/Hallands konstmuseum 2000–2015.

sven.lundstrom@icloud.com

Lars Lundqvist är verksamhetsutvecklare – digitalt kulturarv, arkeolog, avdelningen för kulturarvsutveckling, Riksantikvarieämbetet. lars.lundqvist@outlook.com

Fil Dr Carl Persson är arkeolog vid Fornforskaren AB. carlfornforskaren@gmail.com

Erik Rosengren är tidigare chef för Kulturmiljö Halland.

Fil Dr Bo Strömberg är privatforskare. Har tidigare varit arkeolog vid RAÄ UV och Landsantikvarien Hallands läns museer, samt tidigare antikvarie vid Länsstyrelsen i Hallands län

Stina Tegnhed är arkeolog vid Kulturmiljö Halland, Hallands kulturhistoriska museum.

stina.tegnhed@kulturmiljohalland.se

Clas Tollin fil dr i kulturgeografi, docent i agrarhistoria. Verksam som lärare och forskare vid SLU Ultuna. Clas.Tollin@slu.se

Fil Dr Ådel Vestbö-Franzén är kulturgeograf och arbetar som antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Aadel.franzen@jkgplm.se

Fil Dr Per Wranning är arkeolog och chef vid arkeologiska enheten, Kulturmiljö Halland.

per.wranning@kulturmiljohalland.se

Gisela Ängeby är arkeolog vid Arkeologerna i Mölndal, Statens historiska museer.

gisela.angeby@arkeologerna.com

Utskrift 18 bjuder på ett brett innehåll, en lockande blandning av arkeologi, kulturgeografi, kulturmiljö- och byggnadsvård, konst och historia.

Kort och gott en brokigt blandad bukett!

Numret är en vänbok tillägnad kulturprofilen och före detta länsantikvarien Lennart Lundborg på hans 90-årsdag. I sammanlagt arton bidrag presenterar ett tjugotal författare såväl nya spännande forskningsrön som intressanta tillbakablickar på äldre projekt och reflektioner kring händelser. Merparten har en tydlig koppling till Halland och samtliga bidrags gemensamma nämnare är att de alla är skrivna till Lennart.

Vi hoppas att denna rikt blandade artikelbukett i kombination med den genomgående varma berättartonen ska erbjuda läsaren mycket glädje och kanske även en och annan ny kunskap!

KULTURMILJÖ
HALLAND

EN DEL AV HALLANDS KULTURHISTORISKA MUSEUM